

Delaktighet och inflytande i undervisningen

Den här modulen kommer att avpubliceras 1 juli 2025. Mer information och stöd i hur ni kan utveckla arbetet med elevers inflytande och delaktighet finns i länkarna nedan.

- [Inkludering och delaktighet](#)
- [Delaktighet i lärmiljön](#)
- [Stärk elevers delaktighet och inflytande i utbildningen, Skolverkets webbplats](#)
- [Demokratistegen, Skolverkets webbplats](#)

Välkommen till modulen Delaktighet och inflytande i undervisningen. I den här modulen kommer du att få inblick i hur delaktighet och inflytande leder till högre motivation, ökat lärande och därmed bättre resultat för eleverna. Modulen ger även möjlighet att diskutera vad elevinflytande är och kan vara i undervisningen, varför det är viktigt och hur det kan gestalta sig.

Modulen består av följande delar:

1. Delaktighet och inflytande – vad är det och varför är det viktigt?
2. Elevernas syn på delaktighet och inflytande
3. Att utgå från elevernas tankar, frågor och erfarenheter i undervisningen
4. Arbetsformer som gynnar elevinflytande
5. Samtal för ökad elevdelaktighet
6. Elevdelaktighet i en formativ process
7. Återkoppling och undervisningsutveckling
8. Hållbar elevdelaktighet och reellt inflytande

I modulen kommer du att kunna se över din undervisning, pröva modeller och verktyg för delaktighet och inflytande samt diskutera och reflektera kring utfallet.

Rektors deltagande

Rektor/skolledare deltar i del 2 och 8 i modulen. Läs mer under respektive del.

Målgrupp: Lärare i grundskola och gymnasieskola

Del 8. Hållbar elevdelaktighet och reellt inflytande

Den här modulen kommer att avpubliceras 1 juli 2025. Mer information och stöd i hur ni kan utveckla arbetet med elevers inflytande och delaktighet finns i länkarna nedan.

- [Inkludering och delaktighet](#)
- [Delaktighet i lärmiljön](#)
- [Stärk elevers delaktighet och inflytande i utbildningen, Skolverkets webbplats](#)
- [Demokratistegen, Skolverkets webbplats](#)

I den här avslutande moduldelen får du ta del av och diskutera på vilka sätt skolan kan arbeta för att skapa kontinuitet, långsiktighet och likvärdighet i arbetet med elevers delaktighet och inflytande i undervisningen.

I delen lyfts även hur utvecklingsarbetet kan systematiseras på lärar-, arbetslag- och skolnivå. I delens moment C får du möjlighet att summera och reflektera över ditt lärande under terminen men även möjligt att blicka framåt och planera för ökad delaktighet och ett mer utbrett elevinflytande i din fortsatta undervisning.

I del 8 bör rektor/skolledare delta i det kollegiala arbetet under moment A, B och D.

Del 8: Moment A – individuell förberedelse

Ta del av materialet och för kontinuerligt anteckningar medan du läser. Anteckna sådant du tycker är särskilt intressant, viktigt och saker som förvånar dig. Skriv ner idéer och tankar kring hur du, utifrån materialet, kan utforma och utveckla din egen undervisning. Dina anteckningar bildar underlag för de kollegiala diskussioner du ska föra med dina kollegor i moment B.

Läs

Läs texten "Hållbar elevdelaktighet och reellt inflytande" av Eva Alerby och Ulrika Bergmark. Artikeln behandlar lärares och rektorers ledarskap och skolans organisatoriska förutsättningar och möjliga strategier för ökad elevdelaktighet och inflytande.

För rektor finns även "Systematiskt kvalitetsarbete – så fungerar det". Den kan i mån av tid även med fördel läsas av lärare.

Material

Hållbar elevdelaktighet och reellt inflytande
Eva Alerby och Ulrika Bergmark

Systematiskt kvalitetsarbete – så fungerar det
Filformatet kan inte skrivas ut.

Hållbar elevdelaktighet och reellt inflytande¹

Eva Alerby och Ulrika Bergmark, Luleå tekniska universitet

Skollagen och läroplanerna slår fast att skolan har ett demokratiskt uppdrag. Barn och elever ska lära *om* demokrati och mänskliga rättigheter och utveckla förmågor *för* att aktivt kunna verka i demokratin. De ska också lära *genom* att dessa grundläggande principer präglar hur lärandet genomförs och organiseras. Elevers möjligheter till delaktighet i skolan och inflytande över sitt eget lärande är viktiga inslag i genom-perspektivet. Den forskning som redovisats i tidigare artiklar har framhållit hur delaktighet och inflytande kan skapa motivation, vilket främjar elevernas lärande. Om elever får inflytande över och känner delaktighet i skolans verksamhet ökar deras motivation och ansvarstagande, vilket i sin tur bidrar till förbättrade kunskapsresultat. Med hjälp av perspektiven *om*, *genom* och *för* synliggörs skolans sammanhållna uppdrag och arbete med kunskaper och värden (se till exempel SOU 2016:4). Detta synsätt kan utgöra en viktig utgångspunkt för att motverka att skolans arbete med kunskaper och värden sker i separata åtskilda delar. Arbetet med elevers delaktighet och inflytande är därmed något som bör genomsyra hela skolans verksamhet.

I den här sista artikeln kommer lärares och rektorers ledarskap samt skolans organisatoriska förutsättningar för elevdelaktighet och inflytande att belysas. Vidare ges exempel på olika strategiska vägar för att öka elevers delaktighet och inflytande i skolans verksamhet.

Av skollagen (2010:800) framgår att elever ska ges möjlighet att delta i skolans systematiska kvalitetsarbete. Eleverna ska också fortlöpande stimuleras att ta aktiv del i arbetet med att vidareutveckla utbildningen. Att arbeta med kartläggningar kan vara ett sätt att göra eleverna delaktiga i nulägesbeskrivningar av skolan. Om eleverna får komma till tals och deras åsikter tas på allvar kan eleverna få en betydande roll i dessa beskrivningar. Genom detta kan skolans personal tillsammans med elever utveckla

¹ Denna artikel bygger på kunskapsöversikten *Delaktighet för lärande*, publicerad av Skolverket 2015, men texten är omarbetad och delvis nyskriven. För ytterligare läsning hänvisas till denna kunskapsöversikt.

skolan. Strategier som stödjer delaktighet och inflytande kan till exempel vara insamling av elevers erfarenheter i olika frågor på en mer generell nivå som en del i det systematiska kvalitetsarbetet. Andra strategier kan vara en undervisning som bygger på elevernas erfarenheter och att lärare bjuder in eleverna att ha inflytande över undervisningens innehåll och genomförande.

För att skapa hållbar elevdelaktighet och reellt inflytande i skolan är det centralt att detta arbete inte endast bygger på några eldsjälares arbete, utan att hela skolans organisation stödjer detta förhållningssätt, dvs. ett systematiskt långsiktigt arbete för att säkerställa hög kvalitet i utbildningen. Som framgångsfaktorer för ökad elevdelaktighet lyfter Skolinspektionen (2018) fram bland annat fram vikten av kollegialt samarbete, flexibilitet och varierad undervisning. Ytterligare en framgångsfaktor är att lärare och skolledare delar samma vision om främjad delaktighet. Att eleverna ges möjligheter att göra sina röster hörda – att de är delaktiga i och har inflytande över undervisningen – är en viktig del i skolans utveckling. Elevers ”inifrån”-perspektiv kan ge information och kunskap om hur skolan kan utvecklas och förbättras utifrån elevers perspektiv.

Ledarskap och organisatoriska förutsättningar för elevdelaktighet och inflytande

Skolinspektionen (2014) beskriver vikten av en obruten dialog och tillit inom styrkedjan för att lyckas med skolans uppdrag att alla elever får en god undervisning med det stöd och den stimulans de behöver utifrån deras behov, förutsättningar och erfarenheter. Eleven ska därför ges möjlighet att berätta för läraren vad som fungerar eller inte fungerar i undervisningen. Läraren i sin tur ger en samlad bild av behoven som framkommit till rektorn. Denne ansvarar för att, utifrån den kunskap han eller hon skaffar sig om undervisningen, analysera behoven för hela skolenheten och kommunicera detta till huvudmannen. Vidare gör sedan huvudmannen prioriteringar och vidtar de åtgärder som krävs eller begär mer underlag för att kunna skapa de förutsättningar som behövs. Illustrationen nedan (figur 1) visar hur styrkedjan kan gestaltas.

Figur 1.

Skolinspektionens illustration ovan visar hur förhållandet mellan huvudman, rektor, lärare och elev kan gestaltas. Illustratör: Martin Fogelström.

Liksom Skolinspektionens sammanfattning av deras årsrapport 2014 visar att elevdelaktighet är viktig för undervisnings- och skolutveckling, visar forskarna Håkansson och Sundberg (2016) hur eleven har en roll i den fjärde generationens framgångsrika skolutveckling. Den fjärde generationens skolutveckling handlar om att bygga system där skolorna kontinuerligt lär sig och förbättrar verksamheten successivt i stället för att framför allt åtgärda problem som uppkommer. Håkansson och Sundberg (2016) visar på förbättringsstrategier som betonar ett väl utvecklat samarbete mellan huvudman, rektor, lärare, föräldrar och elever. För att resultat ska kunna uppnås i skolan betonar Håkansson och Sundberg att samtliga delar i systemet behöver verka i

gemensam riktning och ta sitt ansvar. Även OECD lyfter, i sin granskningsrapport (2015) om de svenska resultaten från PISA-undersökningen, vikten av att etablera ett tydligt utbildningsansvar – lärare, rektor och huvudmän emellan – för att förbättra de svenska skolresultaten.

Rönnlund (2013) beskriver att personal talar om elevers delaktighet och inflytande som en ”vi-tillsammans aktivitet”, och framhåller att detta arbete kommer att lyckas i större utsträckning om elever och personal arbetar tillsammans mot gemensamma mål. Detta förhållningssätt bekräftas också i internationell forskning. Peacock (2006) betonar att utveckling av skolan ska vara grundad i inkluderande etik, förtroende och samarbete. Detta kräver att alla människor i organisationen ges möjlighet att göra sin röst hörd och att dialog sker i en process som är både positiv och möjliggörande.

Mitra och Serriere (2015) poängterar att en framgångsfaktor för verklig elevdelaktighet och inflytande är att värdesätta lärares ledarskap och deras professionalism. Lärare behöver känna att de har makt att själva påverka sin situation. Underliggande värden i ett sådant förhållningssätt är att lärarna själva upplever sig som professionella och kapabla att göra skillnad för sina elever. Genom att lärarna känner sig stärkta i sin lärarroll kan de i sin tur uppmuntra sina elever att ta plats i skolan och göra sina röster hörda och ha en aktiv roll i undervisningen. Kommunikation behöver ske från lärare till elev, men i lika hög grad från elev till lärare – i ett ömsesidigt utbyte. I skolan där forskningen gjordes, fanns konkreta exempel på att rektorn uppmuntrade lärarna att använda sin professionalism och autonomi för att väva ihop ämnesinnehåll i undervisningen med elevdelaktighet och inflytande. Till exempel fick eleverna komma med idéer om och sedan genomföra förändringar om hur förbrukningsmaterial skulle minskas i skolan för att bidra till ett mera hållbart samhälle. Rektorn skapade tillsammans med lärarna stödjande strukturer, exempelvis olika formella forum för elevers delaktighet och inflytande. För att detta skulle fungera krävdes det dock att det avsattes tid för kollegiala samtal, tid för planering och genomförande av nya initiativ samt stöd för lärare under processens gång.

Danell (2006) argumenterar för att frågan om elevers delaktighet och inflytande inte enbart kan läggas hos den enskilda läraren, utan i stället bör förstås i relation till de organisatoriska förutsättningar som råder. Därför bör lärarna ges möjligheter och förutsättningar att tillsammans planera och reflektera över verksamheten och det arbete som ska göras för att öka elevers delaktighet. Att utveckla reellt elevinflytande och delaktighet är en process som är ett långsiktigt arbete och som måste fortgå under en längre period för att få resultat i den dagliga verksamheten. Om elevers delaktighet ska kunna öka måste skolan skapa mötesplatser där elever, lärare och rektorer kan samlas för att ge sin syn på utbildning. Det hjälper lärarna att erbjuda en utbildning där elevers perspektiv och erfarenheter har en central roll.

Alerby och Isaksson-Pelli (2002) poängterar att en framgångsfaktor i skolans utvecklingsarbete är att tid avsätts för att lärare ska ha möjligheter till samtal och reflektion. Det handlar emellertid inte enbart om hur mycket tid som avsätts, utan det viktiga är hur tiden används. Används avsatt tid till informationsmöten eller används tiden för att lärare verkligen ska få möjlighet att tillsammans reflektera och samtala om exempelvis elevers delaktighet och inflytande? Att lärare ges förutsättningar för att stärka elevernas möjligheter till delaktighet och inflytande har i förlängningen betydelse för samspelet mellan eleverna och även mellan läraren och eleverna. Om skolan ska lyckas med sitt uppdrag att ge eleverna möjligheter att utveckla de förmågor som behövs för att kunna verka i och för demokrati, måste arbetet med skolans värdegrund *synas, kännas och levas* ute i skolorna.

Strategiska vägar för att öka elevers delaktighet i och inflytande över skolans verksamhet

Lärare och rektorer har en viktig uppgift att tillsammans hitta vägar för att inbjuda elever till delaktighet och att skapa en undervisning som bygger på elevers erfarenheter och förmågor. För att kunna skapa strategier och arbetsformer för konkret arbete med delaktighet och inflytande i skolan, kan lärare behöva olika former av stöd. Sådant stöd kan exempelvis vara kunskap om hur självvärderingar kan göras och hur reflekterande samtal och kollegialt lärande kan vara metoder för att stärka elevers inflytande och delaktighet (Skolinspektionen, 2014). Utifrån forskning som beskrivs nedan, finns det konkreta strategier för att öka elevers delaktighet i och inflytande över skolans verksamhet. Dessa kan användas av lärare och elever i klassrummet, men även i mera övergripande skolutvecklingsfrågor där rektors pedagogiska ledarskap är centralt.

Elevers röster – en viktig del i skolans utveckling

Elevers delaktighet i och inflytande över undervisningen och skolan som helhet har ett inneboende värde för elevernas lärande, men även för deras personliga utveckling till demokratiska medborgare. Elevdelaktighet och inflytande kan också ha en central roll i skolutvecklingsprocesser. Elevernas röster och erfarenheter kan tas till vara och utgöra grund för förändringar i klassrummet eller i skolan som helhet. Utifrån delaktighetsstegen som Shier (2001) presenterat, finns det fem nivåer för delaktighet. Den modellen kan användas på ett konkret sätt i ett systematiskt arbete med elevdelaktighet och inflytande i skolans verksamhet. Som nämndes i artikel 1 och 2 ska inte delaktighetsstegen uppfattas som en successiv utveckling mot högre former av delaktighet, utan vilken form av delaktighet som väljs beror på syftet och situationen. Alla former av delaktighet, oavsett nivå i stegen, är därför centrala att använda vid olika sammanhang i skolan. Att lyssna på elever och låta deras erfarenheter utgöra en viktig grund för skolutveckling kan sägas omfatta de tre första stegen: (1) barn blir lyssnade till, (2) barn får stöd att uttrycka sina åsikter och synpunkter och (3) barns åsikter och

synpunkter beaktas. Elevernas möjligheter att utöva inflytande i skolan och att elever har en viktig roll i skolutveckling har framhållits av forskare både nationellt och internationellt. Till exempel menar de brittiska forskarna Robinson och Taylor (2007) att det är möjligt att ändra en skolas organisation genom att lyssna till erfarenheter, inte bara från de vuxna i skolan utan även från eleverna. Om elever verkligen lyssnas till och ges möjlighet att påverka sin lärandemiljö, kan deras röster och engagemang leda till att undervisningen förändras och förbättras. Giota (2001) har i sin avhandling låtit elever berätta om sina erfarenheter av skolan och sina motiv för att gå till skolan. Hon framhåller att eleverna ger djupgående insikter om skolans verksamhet och sitt eget lärande, något vi vuxna kanske inte alltid förväntar oss av eleverna. Hennes analys visar att eleverna reflekterar över sina erfarenheter på ett seriöst sätt och att de har både bred och djup kunskap om förhållanden i skolan, som till exempel skolans roll för deras framtida liv som vuxna, undervisningen i klassrummet, lärarens undervisningskompetens, förväntningar från vårdnadshavare och kompisar samt skolans historiska, ekonomiska och organisatoriska funktioner.

Ovanstående forskning menar att om elevernas erfarenheter och reflektioner tas på allvar – så är det till fördel för skolans utveckling. Det är därför även av detta skäl viktigt att bjuda in elever i processen att utveckla skolan som lärandemiljö. I forskningsprojektet *"Skolan suger" ... eller?* (se till exempel Alerby et al. 2012; Backman et al., 2012a, b; Bergmark & Kostenius, 2012) fick elever i åk 6-9 bland annat reflektera över sina erfarenheter av när de hade det bra i skolan och även över hur skolan ska bli den bästa platsen att lära sig i, om de fick bestämma. De reflekterade över händelser de upplevt som positiva i skolan och sedan också om sina visioner om hur den bästa lärandemiljön kan skapas. Resultaten av projektet visade bland annat på ett ömsesidigt förhållande mellan elevers välbefinnande och lärande. Det innebär att god hälsa är positivt för elevers lärande och en upplevelse av att lära sig något också leder till att elever mår bättre. Eleverna upplevde också att de mår bättre när de är delaktiga och utövar inflytande. Ett annat resultat var att eleverna berättade att de gärna vill ha inflytande och vara delaktiga i undervisningen, bland annat genom att få välja mellan olika arbetssätt i undervisningen. Det kunde handla om att de ville arbeta både teoretiskt och praktiskt, skriftligt, muntligt, med kreativa arbetssätt och med hjälp av digitala redskap. De förespråkade att de vill ha inflytande över vilka arbetsformer som används samt vikten av variation av arbetssätt i undervisningen. De angav även att de vill att undervisningen ska ske på olika platser - både innanför och utanför skolans väggar.

Inom projektet användes en rad olika metoder för att elevers röster skulle komma till uttryck: skriftliga reflektioner, intervjuer och visuella berättelser. Lärare och rektorer skulle kunna använda sig av liknande metoder för att på ett konkret sätt få reda på elevers erfarenheter och låta deras röster höras i skolans verksamhet, till exempel i samband med olika former av utvecklingsarbeten. I denna process är det viktigt att

eleverna får komma till tals genom olika uttrycksformer. Att belysa erfarenheter genom till exempel visuella berättelser har kopplingar till en metod som kallas *Photo Voice*, och som används i forskning med syfte att främja reflektion, deltagande och engagemang. Enligt Warne (2013), som i sin forskningsstudie har använt sig av metoden *Photo Voice* har metoden tre huvudmål: att människor får gestalta sin vardag, att människor får reflektera över betydelsefulla aspekter i en miljö och att människors erfarenheter och tankar ska nå fram till dem som fattar beslut över verksamheten. Även om detta är en metod som används i forskning, finns det stora möjligheter att också använda sig av visuella berättelser i undervisningen. Lärare och rektorer kan på ett systematiskt sätt med hjälp av visuella berättelser samla elevers erfarenheter som en utgångspunkt för konkret förändringsarbete. Detta är ett exempel på en metod för att synliggöra elevers erfarenheter, men det finns flera metoder att välja på. Det viktiga är att elevernas röster verkligen uttrycks och att de lyssnas till.

Ett annat sätt är att låta eleverna identifiera viktiga aspekter för det egna lärandet så som de kommer till uttryck i undervisningen. I en forskningsstudie av Nilsson (2016) fick elever i årskurs 9 göra just detta inom ramen för undervisning i naturvetenskap - området genetik. Eleverna fick, utifrån egna erfarenheter, identifiera vilka aspekter i lärarens undervisning som de ansåg vara de mest centrala för det egna lärandet. Detta gjordes genom att lektionen videofilmades. Eleverna fick därefter vara med och analysera filmen med fokus på vad som hände under lektionen, hur läraren möjliggjorde lärande samt hur läraren kommunicerade lektionsinnehållet och gjorde det tillgängligt för eleverna. Det vanliga i anslutning till denna metod – att videofilma en lektion för att bearbeta innehållet senare – är att några lärare tillsammans analyserar filmen i syfte att underlätta reflektion och tolkning av den egna undervisningen, att delge varandra tankar och idéer, samt att utveckla gemensamt språk inom lärarkollegiet.

De elever som ingick i Nilssons studie menade att lärarens förmåga att koppla lektionsinnehållet till elevernas vardagliga upplevelser och erfarenheter var en av de viktigaste aspekterna för deras naturvetenskapliga lärande. Vidare betonade eleverna vikten av att likheter och skillnader mellan olika begrepp belyses och att elevernas tidigare förståelse och deltagande tas tillvara under lektionen. Även lärarens ämneskunskaper och engagemang för ämnet var något som eleverna betonade (Nilsson, 2016).

Att låta elever vara delaktiga genom att lärare och andra vuxna i skolan lyssnar till deras tankar och åsikter är viktiga första steg enligt delaktighetstrappan, men det räcker inte alltid. Nästa steg är att låta eleverna inta en mera aktiv roll i skolans utvecklingsarbete. I Shiers (2001) version av delaktighetsstegen som beskrevs i artikel 1 i modulerien, skulle dessa steg motsvara: (4) barn involveras i beslutsfattande processer och (5) barn delar inflytande och ansvar över beslutsfattande process.

Forum för delaktighet och inflytande

Det finns forskning som visar exempel på när elever har haft reellt inflytande i beslutsfattande (se till exempel Grannäs, 2011; Rönnlund, 2011). De exemplen beskriver bland annat situationer där det funnits strukturer för elevers inflytande. Förekomsten av flexibla grupperingar och engagemang av vårdhavare i skolan kan också skapa engagemang och elevdelaktighet. Där strukturerna för hur elever och lärare ska arbeta med elevdelaktighet och inflytande finns, ökar också möjligheterna till reellt inflytande i skolfrågor. Detta kanske i sig inte är så förvånande, men det forskningen understryker är vikten av att skapa strukturer och kontinuitet i arbetet.

De elever som Grannäs (2011) intervjuade i sin avhandlingsstudie ansåg att det var positivt för dem att delta i klass- och elevråd eftersom de fungerade som ett forum för att ta upp aktuella frågor i klassen och i skolan. Områden som eleverna var med och påverkade var vilken mat som skulle serveras i matsalen, vilket till exempel medförde att det vegetariska utbudet utökades. Eleverna medverkade också till att utbudet i skolcafeterian modifierades. Grannäs fann även att i de fall där elevdelaktighet och inflytande fungerade var elevernas vårdnadshavare aktiva och engagerade i skolfrågor. Dessa vårdnadshavare kom från starka samhällsgrupper och hade vana av att driva frågor. De deltog vid skolmöten och stödde sina barns perspektiv. Eleverna lärde sig då på ett konkret sätt hur demokratiskt beslutsfattande fungerar vilket de har nytta av både i skolfrågor nu, men även i ett framtida sammanhang. I en av de andra undersökta skolorna, fann Grannäs att engagemanget var lågt från vårdnadshavarnas sida, endast ett fåtal medverkade i möten i skolan. Detta medförde att vårdnadshavare fick mindre inflytande i skolfrågor och eleverna missade tillfällen att praktisera reellt inflytande.

Att det bildats flexibla grupperingar som arbetar med olika frågor som eleverna har stort inflytande över är ett annat exempel på reellt elevinflytande. Rönnlund (2011) beskriver i sin avhandling att elevdelaktighet kan uppnås genom att elever engagerar sig i frivilliga påverkansgrupper/aktionsgrupper, som till exempel miljö- eller jämställdhetsgrupper. Hon menar att eleverna visar stort engagemang när de arbetar i dessa grupper och att de även fungerar som en viktig del i elevernas identitetsskapande. Att starta eller gå med i en aktionsgrupp innebär ett sätt att positionera sig i skolan som politiskt aktiv. Eleverna uttryckte att det var positivt att arbeta i aktionsgrupperna eftersom de fick synliga resultat av sitt arbete och att de fick möjligheter att utveckla sin demokratiska kompetens, särskilt kommunikations- och ledarskapskompetenser. Andra positiva erfarenheter var att arbetet ledde till ökade kunskaper om maktstrukturer och stärkte viljan till framtida inflytande i andra skolfrågor. Enligt Rönnlund framträder positiva aspekter av delaktighet och inflytande, tydligare för de elever som engagerade sig i de frivilliga påverkansgrupperna än för de elever som var aktiva i elevrådet. Orsaker till detta kan vara hur grupperna skapats, hur eleverna rekryterats och deras arbetsformer, där självbestämmande har en stor betydelse. I de båda påverkansgrupperna

som Rönnlund undersökte ingick både pojkar och flickor, men en majoritet av deltagarna var flickor. Detta resultat ses som ett exempel på hur normativt tänkande präglar flickors och pojkars engagemang i skolan. Att det finns ett stort antal elever som inte deltar i inflytandeprocesser ser Rönnlund som ett problem, eftersom de missar en viktig del i sin utbildning. Fler elevgrupper behöver därför involveras i inflytandeprocesser.

Ett internationellt exempel på hur elever stärkt sin delaktighet och sitt inflytande ges av de amerikanska forskarna Mitra och Serriere (2012, 2015). De har i ett amerikanskt forskningsprojekt, *Dewey Elementary*, studerat en grundskolas demokratiarbete, med fokus på delaktighet och inflytande. Skolans rektor har tillsammans med lärare skapat två olika fora för engagemang, socialt och samhälleligt: *All School Gathering* (ASG) och *Small School Gathering* (SSG). ASG är en samling för skolans samtliga elever i skolans aula som leds av skolans femteklassare. Dessa samlingar hålls en gång per vecka och syftar till att elever ska få presentera pågående projekt, vilket bidrar till att skapa en vi-känsla i skolan och att femteklassarna ska få träna sina ledarskapsförmågor. Vanligtvis brukar femteklassarna inleda mötet med att spela upp ett litet rollspel som belyser ett tema utifrån någon demokratisk förmåga som eleverna förväntas träna praktiskt och sedan redovisas pågående elevprojekt. Exempel på elevprojekt var: förändring av skolmatsmenyn så att den även omfattade maträtter fria från kött- och mjölkprodukter, kampanj för att minska slöseriet av pappershanddukar i skolan, introduktion av skolomfattande kompostering och skapande av en träskmark på skolområdet som användes i NO-undervisningen. Elevprojekten som genomfördes ledde till utveckling och vinster på flera olika plan: personliga, ekonomiska och ekologiska.

Det andra forumet för delaktighet och inflytande, SSG, syftar till att alla elever vid skolan ska utveckla tillitsfulla och stabila relationer med vuxna under åren vid Dewey Elementary och att elever i olika klasser ska lära känna varandra över åldersgränserna. Alla elever delades in i grupper om ca 12–14 elever, och alla vuxna i skolan sattes som ansvarig för var sin grupp (rektor, lärare, specialpedagog, assistenter och elevhälsans personal). Sammansättningen av grupperna var densamma under elevens hela skolgång, vilket är en betydande faktor för att skapa varaktiga relationer mellan elever och lärare. Grupperna möttes ungefär åtta gånger per läsår och de arbetade konkret med olika teman som ”Uthållighet”, ”Problemlösning”, ”Att göra sitt bästa” och ”Kritisera inte, utan uppmuntra”. Eleverna arbetade även med kamratövningar och skapande aktiviteter.

Ett långsiktigt arbete med flera utmaningar

Den forskning som refereras till i denna artikel visar att elevers delaktighet och inflytande i skolan har ökat de senaste åren. Det finns fortfarande en del utmaningar för att ytterligare öka elevers inflytande och delaktighet. Detta är särskilt angeläget när

skolpersonal uppfattar konkurrens och motsättningar mellan utbildningens olika uppdrag. Enligt nationella och internationella mätningar har svenska elevers kunskapsresultat försämrats under det senaste årtiondet. Staten har därför initierat och genomfört ett antal reformer, som till exempel ytterligare nationella prov i fler ämnen och vid fler tillfällen, förnyat betygssystem med ytterligare betygssteg, lärarlegitimation, karriärtjänster – allt för att främja elevernas kunskapsresultat och attraktionen för läraryrket. Detta har lett till att skolorna varit upptagna med att implementera nämnda reformer, samt ett ökat fokus på mätbara kunskapsresultat. Ett ökat fokus på kunskapsresultat är å ena sidan positivt eftersom det bidrar till att skapa höga förväntningar på att elever kan prestera goda resultat. Å andra sidan kan det också innebära att lärare tenderar att lägga mer tid på att förmedla ämneskunskaper, träna specifika färdigheter och att utvärdera dessa. I en pressad arbetssituation med begränsad tid inom ramen för ett veckoschema riskerar tiden för samtal och reflektion att bli mindre. På grund av inrotade föreställningar om vad som är mest effektiv tidsanvändning, ges i värsta fall den demokratiska delen av läraruppdraget lägre prioritet, eftersom den inte är lika lätt att mäta som till exempel specifik ämneskunskap i ett prov.

Samtidigt som det är viktigt att mäta elevers kunskaper för att kunna hjälpa elever vidare i sin kunskapsutveckling, kan ett alltför ensidigt fokus på mätningar och resultat påverka vilka kunskaper och arbetssätt som prioriteras. Det är lätt att som lärare och rektor fokusera på mätbara resultat i olika ämnen, eftersom elevernas kunskapsnivåer regelbundet mäts. Detta kan leda till att elevers möjligheter att utveckla kunskaper ur ett bredare perspektiv begränsas. Det finns därför en risk att skolans personal har små möjligheter att arbeta med skolans *hela* uppdrag – att främja både elevernas kunskaper och förmågor och att aktivt arbeta med delaktighet och inflytande. Ett viktigt arbete i skolan handlar därför om att väva samman de olika delarna av uppdraget så att de går hand i hand. I detta arbete är det viktigt att inkludera eleverna så att elever och skolpersonal tillsammans finner bra vägar för att öka elevers delaktighet.

Verklig och hållbar delaktighet kräver ett medvetet förhållningssätt som genomsyrar alla aktiviteter i skolan. Det förhållningssättet kräver också att elever själva vill vara delaktiga och att de tränas in i sin roll att vara aktiv. Om delaktighet blir en verklighet för elever i skolan, finns goda möjligheter till positiv utveckling av den enskilda eleven, för klassen och för skolan som organisation.

Referenser

- Alerby, E. & Isaksson-Pelli, A. (2002). *Uppdrag demokrati. Ett kompetensutvecklingsprojekt inom Pajala kommuns skolor och förskolor*. Forskningsrapport. Luleå: Luleå tekniska universitet.
- Alerby, E., Backman, Y., Bergmark, U., Gardelli, Å., Hertting, K., Kostenius, C. & Öhrling, K. (2012). "Skolan suger" ... eller? Att ge röst åt barns och ungdomars erfarenheter av psykosocial hälsa i sin lärandemiljö. Vetenskapsrådets rapportserie 7:2012, Stockholm: Vetenskapsrådet.
- Backman, Y., Alerby, E., Bergmark, U., Gardelli, Å., Hertting, K., Kostenius, K. & Öhrling, K. (2012a). Improvement of the school environment from a student perspective: Tensions and opportunities: *Education Inquiry*, 4(1), 35-51.
- Backman, Y., Alerby, E., Bergmark, U., Gardelli, Å., Hertting, K., Kostenius, C., & Öhrling, K. (2012b). Learning Within and Beyond the Classroom: Compulsory School Students Voicing Their Positive Experiences of School. *Scandinavian Journal of Educational Research*, 56(5), 555-570.
- Bergmark, U. & Kostenius, C. (2012). Student visual narratives giving voice to positive learning experiences—A contribution to educational reform. *Academic Leadership*, 10(1). "<http://contentcat.fhsu.edu/cdm/ref/collection/p15732coll4/id/798>"
- Brumark, Å. (2010). Den formella skoldemokratins roll för medborgarfostran och elevinflytande. *Utbildning & Demokrati*, 19(2), 77-96.
- Danell, M. (2006). *På tal om elevinflytande. Hur skolans praktik formas i pedagogers samtal*. Luleå: Luleå tekniska universitet.
- Giota, J. (2001). *Adolecents' perceptions of school and reasons for learning*. Doktorsavhandling, Göteborgs universitet.
- Grannäs, J. (2011). *Framtidens demokratiska medborgare. Om ungdomar, medborgarskap och demokratifostran i svensk skola*. Doktorsavhandling, Uppsala universitet.
- Mitra, D., & Serriere, S. (2012). Student voice in elementary-school reform: Examining youth development in fifth graders. *American Educational Research Journal*, 49, 743–774.
- Mitra, D., & Serriere, S. (2015). *Civic education in the elementary grades. Promoting student engagement in an era of accountability*. New York and London: Teachers College Press.

OECD (2015). *Improving schools in Sweden: An OECD perspective*. Hämtad 190205 från: www.regeringen.se.

Peacock, A. (2006). Escaping from the bottom set: Finding a voice for school improvement. *Improving Schools*, 9(3), 251–260.

Robinson, C., & Taylor, C. (2007). Theorizing student voice: values and perspectives. *Improving Schools*, 10(5), 5-17.

Rönnlund, M. (2011). *Demokrati och deltagande. Elevinflytande i grundskolans årskurs 7-9 ur ett könsperspektiv*. Doktorsavhandling, Umeå universitet.

Rönnlund, M. (2013). Elevinflytande i en skola i förändring. *Utbildning & Demokrati*, 22(1), 65-83.

Shier, H. (2001). Pathways to participation: Openings, opportunities and obligations. A new model for enhancing children's participation in decision-making, in line with Article 12.1 of the United Nations Convention on the Rights of the Child. *Children & Society*, 15, 107-117.

Skollagen (2010:800).

Skolinspektionen (2014). *Från huvudmannen till undervisningen – Styrkan i skolans lokala styrkedja avgör om eleven får den skola han eller hon har rätt till*. Skolinspektionens rapport 2014.

Skolinspektionen (2018). *Att skapa förutsättningar för delaktighet i undervisningen*. Tematisk kvalitetsgranskning 2018.

Warne, M. (2013). *Där eleverna är. Ett arenaperspektiv på skolan som en stödjande miljö för hälsa*. Doktorsavhandling, Mittuniversitetet.

Del 8: Moment B – kollegialt arbete

Diskutera

Utgå från era reflektioner i diskussionen och det ni antecknat när ni tagit del av materialet i moment A. Ha gärna materialet tillgängligt om ni tillsammans vill läsa delar av artikeln igen.

Ta avstamp i era reflektioner och illustrationen med tillhörande frågor nedan och diskutera hur arbetslaget i fortsättningen på ett systematiskt sätt kan arbeta för att utveckla delaktighet och inflytande i undervisningen på arbetslagsnivå.

Frågor att utgå ifrån:

- Hur ser arbetet med delaktighet och inflytande i undervisningen ut i dagsläget? I detta steg tittar ni på de förutsättningar som finns och hur delaktighet och inflytande i undervisningen organiseras på arbetslagsnivå idag.
- Hur ska arbetet i arbetslaget vara organiserat för att uppfylla uppdraget med elevers delaktighet och inflytande i undervisningen? I detta steg tittar ni på hur uppdraget ser ut, vilka mål som finns och som skulle kunna stärkas genom ett organiserat arbete på arbetslagsnivå.
- Hur ska arbetet med delaktighet och inflytande organiseras i arbetslaget framöver? I detta steg planerar ni för hur arbetet i laget ska genomföras och dokumenteras.
- Hur blev det? Planera för när arbetslaget följer upp hur det har gått med arbetet att stärka och främja elevdelaktighet och inflytande på arbetslagsnivå. På vilket sätt kan elevernas erfarenheter av delaktighet och inflytande som de nu fått tas tillvara?

Fortsätt gärna att dokumentera det ni kommer fram till under diskussionen. Denna del kan vara en del av skolans kvalitetsarbete. Om ni har en gemensam digital yta kan ni exempelvis publicera era tankar där.

Planera och förbered

I moment C ges du möjlighet att tillsammans med eleverna summera och reflektera över det arbete du och dina elever genomfört under terminen och på vilket sätt deras möjlighet till delaktighet och inflytande har förändrats.

Planera undervisningsaktivitet utifrån era diskussioner och det material ni har tagit del av i moment A.

Fundera på hur ni kan ta del av alla elevers tankar. På vilket sätt kan ni utforma lektionstillfället så att deras tankar kring hur olika aspekter av undervisningen har förändrats under året? Reflektionerna kan handla om arbetsklimatet, samtalsformer, den formativa processen och utrymme för elevåterkoppling till läraren eller andra delar som ni har arbetat med under modulen.

Del 8: Moment C – aktivitet

Genomför aktivitet

Genomför den undervisningsaktivitet som ni tillsammans planerat i moment B. För gärna anteckningar, antingen under lektionen eller direkt efteråt. Notera vad som fungerade, vad som inte fungerade och vad du fick syn på när det gäller elevernas lärande och din undervisning. Uppmärksamma i synnerhet hur delaktigheten är fördelad mellan eleverna i elevgruppen om ni planerat för gruppaktiviteter.

Del 8: Moment D – gemensam uppföljning

Inled med att avsätta 25 minuter till att individuellt reflektera över det som framkommit under moment C, över det arbete du genomfört och ditt lärande under hela modulen. Avsluta med att planera för hur du ska utveckla ditt arbete vidare med elevdelaktighet och inflytande i undervisningen för att öka alla elevers motivation, välbefinnande och resultat.

Diskutera

Utgå från era reflektioner och anteckningar när ni beskriver och diskuterar med varandra om de lärdomar ni dragit inför den fortsatta planeringen av ert arbete för att utveckla elevdelaktigheten och inflytandet i undervisningen.

Fortsätt gärna att dokumentera det ni kommer fram till under diskussionen. Om ni har en gemensam digital yta kan ni exempelvis publicera era tankar där.